

Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů

Studijní text

Autor: Mgr. Martin Žížala

Konzultant: Bc. Michal Záviška

Praha 2025

Odborná způsobilost	Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů
Profesní kvalifikace	Samostatný knihovník akvizitér (<i>kód: 72-011-R</i>) Samostatný knihovník katalogizátor (<i>kód: 72-008-R</i>) Samostatný knihovník metodik / samostatná knihovnice metodička (<i>kód: 72-020-R</i>) Samostatný knihovník pracovník správy fondů (<i>kód: 72-012-R</i>) Samostatný knihovník v knihovně pro děti (<i>kód: 72-021-R</i>) Samostatný referenční knihovník (<i>kód: 72-009-R</i>) Samostatný systémový knihovník (<i>kód: 72-019-R</i>) Samostatný knihovník správce digitální knihovny (<i>kód: 72-018-R</i>)
Kvalifikační úroveň	6
Klíčová slova	knižní trh, nakladatelství, bibliodiverzita, identifikátory, ISBN, informační zdroje, katalogy, databáze, Národní knihovna, e-knihy, audioknihy, Knihovny.cz
Anotace	Studijní text přináší základní informace o českém knižním trhu a nakladatelské politice. Sleduje aktuální situaci v oblasti vydávání zvukových knih a e-knih. Jmenuje nejznámější knižní ocenění, představí hlavní identifikátory (ISBN, ISMN, ISSN) sloužící k jednoznačné identifikaci dokumentu. Doporučí informační zdroje, v nichž lze najít současnou produkci.

Tvorba studijních textů je realizována za finanční podpory Národní knihovny České republiky.

Zkouška z odborné způsobilosti **Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů** má pět částí, zkoušený musí splnit tato kritéria hodnocení:

	KRITÉRIA HODNOCENÍ	ZPŮSOB OVĚŘENÍ
a	Popsat on-line zdroje pro hodnocení atraktivity dokumentů u čtenářů, a to včetně sociálních sítí a internetových portálů	Ústní ověření
b	Vyhledat 3 knihy vydané v roce předcházejícím roku zkoušky a oceněné některou z českých knižních cen	Praktické předvedení
c	Popsat aktuální situaci v oblasti vydávání e-knih a jejich nabídky v knihovnách ČR	Ústní ověření
d	Popsat aktuální situaci v oblasti vydávání zvukových knih a jejich nabídky v knihovnách v ČR	Ústní ověření
e	Popsat aktuální situaci v oblasti nabídky a produkce domácích, případně i zahraničních licencovaných elektronických informačních zdrojů a možnosti jejich nákupu do knihoven v ČR	Ústní ověření

Tento text pro vás připravil Mgr. Martin Žížala, Národní knihovna ČR,
martin.zizala@nkp.cz.

Text konzultoval Bc. Michal Záviška, Národní knihovna ČR,
michal.zaviska@nkp.cz.

OBSAH

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU.....	5
1 ČESKÝ KNIŽNÍ TRH	6
1.1 Složky knižního trhu.....	7
1.2 Nakladatelská produkce	9
1.3 Identifikátory (ISBN, ISMN, ISSN)	10
2 NAKLADATELÉ	13
2.1 Svaz českých knihkupců a nakladatelů	13
2.2 Ocenění nakladatelů	14
2.3 Významná česká nakladatelství.....	16
2.4 Významná zahraniční nakladatelství	21
2.5 Bibliodiverzita.....	24
3 INFORMAČNÍ ZDROJE.....	25
3.1 Katalogy a databáze Národní knihovny ČR	25
3.2 Knihovny.cz	28
3.3 Digitální knihovny a repozitáře.....	29
3.4 Hodnotící portály.....	30
4 E-KNIHY	31
4.1 E-knihy v knihovnách.....	31
4.2 Významné zdroje e-knih	32
5 AUDIOKNIHY	34
5.1 Historie audioknih	34
5.2 Audioknihy v knihovnách	35
SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU.....	36

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍHO TEXTU

ÚVOD

Tento studijní text slouží jako studijní opora ke zkoušce k pozici **Samostatný knihovník metodik / samostatná knihovnice metodička (kód: 72-020-R)** – úroveň 6, dle ustanovení Národní soustavy kvalifikací, pro odbornou způsobilost **Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů**.

Text specifikuje jednotlivé složky knižního trhu a ukazuje jak a kde hledat informace o nakladatelích a jejich produkci. Charakterizuje základní identifikátory (ISBN, ISMN, ISSN) a vysvětluje pravidla jejich přidělování a používání. Věnuje se hlavnímu ocenění, které mohou dostat nakladatelé i autoři. Popisuje aktuální situaci v oblasti vydávání e-knih a zvukových knih, sleduje jejich nabídky v knihovnách v ČR. Vybírá informační online zdroje, které mohou pomoci knihovníkům a čtenářům s výběrem titulů. Snahou textu není podat kompletní přehled zdrojů, ale přinést základní orientaci v oblasti knižního trhu a informačních zdrojů.

PO PROSTUDOVÁNÍ STUDIJNÍHO TEXTU SE DOZVÍTE

Cílem studijního textu *Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů* je podat základní orientaci o českém knižním trhu a nakladatelské politice. Po jeho prostudování by čtenář měl umět vysvětlit základní pojmy, orientovat se v systému identifikátorů a mít přehled o nejznámějších producentech a informačních zdrojích. Text předává základní vědomosti o správném vyhledávání informací z knižního trhu nebo z vydavatelského prostoru, ukazuje, kde a jak správně, přesně a rychle získat potřebné poznatky.

KLÍČOVÁ SLOVA STUDIJNÍ OPORY

knižní trh, nakladatelství, bibliodiverzita, identifikátory, ISBN, informační zdroje, katalogy, databáze, Národní knihovna, e-knihy, audioknihy, Knihovny.cz

1 ČESKÝ KNIŽNÍ TRH

Český knižní trh patří mezi střední trhy a jeho velikost je dána počtem obyvatel. Podobně jako celá republika čelí různým ekonomickým a společenským problémům, které samozřejmě negativně ovlivňují všechny subjekty knižního trhu. Tyto problémy, jako například v nedávné minulosti pandemie covidu nebo rostoucí inflace, vedou obvykle k zavírání knihkupectví a k poklesu prodeje knih. Ekonomické problémy a následné finanční ztráty zasahují zejména malé nakladatele a nezávislá knihkupectví. Vydavatelé zároveň musí reagovat na nástup nových technologií a umělé inteligence, přizpůsobit se moderní době a najít nové způsoby distribuce.

Což s sebou přináší výhody i nevýhody. Čtenáři hledají alternativní možnosti přístupu k literatuře a projevují zvýšený zájem o elektronické knihy a audioknihy. Knihkupecké řetězce a nakladatelství posilují své online prodeje, což pomáhá zmírnit ekonomické ztráty. Pandemie covidu urychlila digitalizaci knižního odvětví a přiměla tradiční knihkupectví hledat nové cesty, jak oslovit čtenáře, například prostřednictvím sociálních sítí nebo virtuálních literárních akcí. Budoucnost českého knižního trhu bude ovlivněna i technologickým vývojem, který díky umělé inteligenci prochází významnou transformací. Jedná se o algoritmy umožňující generování obsahu, a to jak textů, obrázků, fotografií, tak hudby nebo audiovizuálních snímků. Umělá inteligence může mít na knižní odvětví pozitivní účinky, ale představuje také rizika.

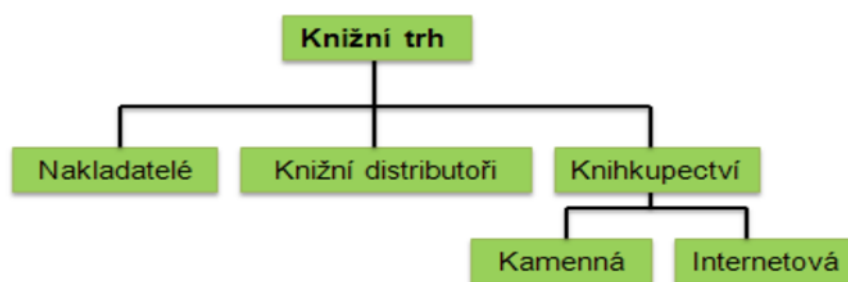
Snahou ovšem zůstává, aby se knihy jakožto zásadní zboží staly cenově dostupnějšími a přístupnějšími veřejnosti. K tomu by měla výrazně dopomoci **nulová sazba DPH, která byla v ČR zavedena na knihy, e-knihy a audioknihy od 1. 1. 2024**. Česká republika se tak zařadila po bok vyspělých ekonomik, které zohledňují vysokou společenskou prospěšnost knih a čtenářství v minimalizaci jejich zatížení daní z přidané hodnoty, a to bez ohledu na skutečnost, zda se jedná o knihu tištěnou, elektronickou, nebo audioknihu.

Situaci na českém knižním trhu průběžně monitoruje **Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN)**, na jehož webových stránkách <https://www.sckn.cz/> jsou k dispozici veškeré aktuální informace o současných nakladatelích a knihkupcích. SČKN vydává každoročně **Zprávu o českém knižním trhu**, která obsahuje podrobné statistiky o knižní produkci v ČR v jednotlivých letech. Tyto statistiky čerpá převážně z údajů poskytnutých Národní knihovnou ČR, která je získává při zpracovávání povinných výtisků. Sledovaným číslem je počet ročně vydaných titulů, který v posledních letech spíše klesá. Uváděná data se každoročně mění, přesto lze vypočítat určité trendy v této oblasti. Tím hlavním trendem je **postupné slučování nakladatelství**. Svou pozici posilují silné nakladatelské značky jako Albatros Media, Euromedia Group či Grada Publishing, které pod sebe získávají stále více drobných i větších nakladatelství.

Státní statistickou službu za celou oblast kultury zabezpečuje z pověření Ministerstva kultury České republiky **NIPOS** (Národní informační a poradenské středisko pro kulturu) ve spolupráci s Českým statistickým úřadem. NIPOS na základě statistických zjišťování soustřeďuje, zpracovává a šíří informace vztahující se k širokému okruhu kulturních subjektů místního, regionálního i celostátního významu, včetně orgánů státní správy a samosprávy obcí a měst a občanských sdružení. Získané informace jsou zpřístupněny prostřednictvím registrů zpravodajských jednotek a dalších budovaných databází na webu <https://www.nipos.cz/>. 1. 7. 2025 dochází sloučením NIPOSu s Institutem umění – Divadelním ústavem ke vzniku **Národního institutu pro kulturu**.

1.1 Složky knižního trhu

Základem knižního trhu jsou dodavatelé, což mohou být nakladatelé, vydavatelé, knižní distributoři a knihkupci.

Obr. 1: Schéma jednotlivých složek knižního trhu

Nakladatelství (vydavatelství) může být jak fyzická osoba (jedinec), tak právnická osoba (společnost, organizace), která vydává dokumenty (většinou knihy a jiné publikace). Nejčastěji vydává na základě živnostenského oprávnění, může to mít jako činnost hlavní nebo jako vedlejší doplňkovou činnost. Vydávat lze i příležitostně bez oprávnění. Občas se používá dělení dle druhu vydávaných dokumentů. Za nakladatelství je považována instituce, která vydává především knihy a neperiodické publikace, zatímco vydavatelství je instituce, která vydává především periodické tiskoviny – časopiseckou produkci a deníky (noviny).

Vlivem zahraničí dochází ke slučování těchto pojmů, např. angličtina zná pouze pojem vydavatelství (publishing). Každé nakladatelství by mělo být (přestože to není povinné) registrováno v české Národní agentuře ISBN. Nakladatel odpovídá za jazykovou, odbornou a výtvarnou úroveň vydaných dokumentů a zajišťuje finanční prostředky. Stále častěji si nakladatel zajišťuje sám také distribuci a prodej. **Vlastní distribuce** mu zajistí úplnost nabídky produkce knih daného nakladatelství a nabízí i další výhody. Většinově ovšem převažuje prodej přes knižní distributory.

Knižní distributor (knížní velkoobchod) je mezičlánkem mezi nakladateli a knihkupci, případně zákazníky. Knižní distributoři se specializují na publikace z určitých oborů a geografických oblastí. Některá nakladatelství prodávají svou produkci pouze prostřednictvím svých výhradních distributorů. **Výhradní distribuce** (též exkluzivní distribuce) je systém, kdy dodavatel přiděluje prodej zboží v určitém regionu nebo skupině zákazníků výhradně jednomu distributorovi. To znamená, že jiní distributoři nesmějí v tomto území nebo pro tuto zákaznickou skupinu aktivně prodávat stejné zboží. Výhradní distribuce je založena na smluvním vztahu a často se používá u dražších nebo luxusních produktů, kde je důležitý image značky a řízení prodeje.

U distributorů se nakupuje především zahraniční literatura a téměř výhradně periodika. Kromě prodeje knih nabízejí i další služby:

- přes web umožňují tvorbu objednávky a její odeslání e-mailem
- poskytují kompletní katalog svých zásob
- poskytují periodické informace o nových přírůstcích on-line
- provádí výstavky a ukázky knih, tematické nabídky a další akce

Knihkupectví je obchodní jednotka, která se zaměřuje na prodej knih. V praxi je nejobvyklejší nakupovat knihy přímo u knihkupců. Kromě obchodu plní i společensko-osvětovou činnost (výstavy, setkání s autory). Prodávají pouze nové knihy, proto jsou nevhodné pro retrospektivní doplňování, kde využíváme antikvariáty.

Knihkupectví dělíme podle:

- **počtu titulů** na:
 - malá (do 5 000)
 - střední (do 10 000)
 - velká (do 20 000)
 - knižní domy (nad 20 000 titulů)
- **plochy** na:
 - malá (do 100 m²)
 - střední (do 300 m²)
 - velká (nad 300 m²)
- **zaměření**:
 - všeobecná knihkupectví – nabízí knihy různých žánrů
 - specializovaná knihkupectví – má pouze určitý druh literatury, např. speciální prodejny učebnic, map či prodejny uměleckých publikací apod.
 - univerzitní knihkupectví – především skripta a odborná literatura pro studenty

Internetové knihkupectví bývá provozováno samostatně nebo jako služba kamenného knihkupectví. Může být zaměřeno všeobecně nebo jen na určitý obor či druh literatury. Předností internetových obchodů je možnost výběru, ověřování na duplicitu a objednávání publikací přímo z počítače na akvizičním pracovišti. Téměř pravidlem je nižší cena nabízených publikací či časově omezené akční slevy na

vybrané novinky. Ceny ovšem může zvýšit poštovné. Webové prostředí umožňuje také předprodeje, tedy objednání si titulu dříve, než se začne nabízet běžně. Předprodej také umožňuje, aby se prodej spustil podle skutečného zájmu zákazníků, což může vést k efektivnějšímu využití zdrojů a lepšímu řízení zásob.

Pro retrospektivní doplňování jsou nejvhodnější nákupy přes **antikvariát**. Zde knihovny získávají zpravidla dokumenty, které byly ztraceny či poškozeny a nelze je získat v běžné distribuci. Většina antikvariátů zveřejňuje nabídku knih na svých webových stránkách, takže při nákupu lze postupovat podobně jako u internetového knihkupectví. **Online antikvariáty** jsou v podstatě databáze záznamů knižních titulů, se kterou může návštěvník (zákazník) pracovat. Zřídí si zde vlastní konto (profil) a po přihlášení má možnost vyhledávat v databázi záznamů, vybrané tituly vkládat do nákupního košíku, následně je objednat a zaplatit objednávku zvoleným způsobem.

Velký úspěch zaznamenal v posledních letech koncept, na kterém je postaven **Knihobot** (<https://knihobot.cz/>). Ten se zaměřuje na výkup a prodej použitých knih. Vlastník knihu doma vyfotí, odešle přes formulář a Knihobot ji v případě zájmu nacení a převezme. Jakmile se kniha prodá, ponechá si Knihobot z prodeje provizi a vlastníkově pošle peníze. Jeho koncept vrácení knih do oběhu získal řadu ocenění a rozšiřuje se do dalších zemí. Na podobném principu fungují i **Reknihy** na <https://reknihy.cz/>. Jedná se o udržitelné knihkupectví dávající druhou šanci nejen knihám, ale i dalším papírenským produktům.

1.2 Nakladatelská produkce

Knihovník (zvláště pak akvizitér) by měl pravidelně sledovat nakladatelskou produkci, aby mohl realizovat akviziční politiku knihovny. **Akviziční politika** je soubor zásad uplatňovaných při doplňování knihovních fondů zohledňujících funkce a zaměření knihovny, profil knihovního fondu a potřeby uživatelů knihovny. Součástí akviziční politiky je identifikace akvizičních zdrojů, stanovení akvizičního plánu na základě vytvořeného profilu knihovního fondu, určení primárních a sekundárních způsobů akvizice, druhů, tematiky a čtenářského určení dokumentů a další kritéria pro získávání dokumentů do fondu knihovny.

V praxi to znamená, že akvizitér musí získávat informace o nových publikacích, navštěvovat knihkupectví, knižní veletrhy a výstavy knih. Je třeba se seznamovat s recenzemi, sledovat knihkupecký tisk a internetové portály, které informují o nových knižních titulech. Součástí akvizice je totiž nejen nákup knih a časopisů, ale i jiných dokumentů, např. hudebnin, not, map, databází, audioknih, CD, DVD atd. K efektivnímu sledování produkce dokumentů na knižním trhu potřebuje mít akvizitér k dispozici následující informace:

- profil knihovního fondu
- výši finančních prostředků na nákup knihovního fondu
- požadavky čtenářů na pořízení nových publikací

Při hledání informací o nakladatelstvích, knižních distributorech či jednotlivých dokumentech je třeba využít veškeré informační zdroje, které knižní trh nabízí. V posledních letech jsou tradiční tištěné zdroje nahrazovány těmi elektronickými (internet, databáze). Mezi hlavní informační zdroje patří:

- **seznam knižních distributorů** – lze již snadno vyhledat na internetu
- **katalogy nakladatelů** – vycházejí na různých typech nosičů s různou periodicitou, mají vysokou úroveň, informace v nich jsou kvalitní a bývají poskytovány zdarma
- **ediční plány nakladatelů** – obsahují informace o publikacích, připravované v určitém časovém předstihu, většinou na rok dopředu. Uvedené údaje v nich jsou předběžné a mohou se měnit. Ediční plány si lze nechat zasílat poštou, jsou k dispozici v knihkupectvích, na veletrzích a propagačních akcích.
- **bibliografie** – seznam dokumentů zpracovaný podle určitých hledisek, například bibliografie periodik, národní bibliografie. Jsou zdrojem vhodným především pro retrospektivní doplňování.
- **časopisy o literární produkci** – v poslední době se přesouvají z tištěné do elektronické podoby, patří sem Knižní novinky, Literární noviny a jiné.
- **webové stránky o knižní produkci**

Akvizitér by měl pravidelně navštěvovat knižní veletrhy, výstavy a další knihovnické akce. Tyto akce jsou výbornou příležitostí ke kontaktování nakladatelů, k získání propagačních materiálů i k výhodnému nákupu knižních titulů za snížené veletržní ceny. Při příležitosti knižního veletrhu je navíc vydáván katalog vystavujících firem, který poskytuje aktuální informace o situaci a vývoji na knižním trhu. V ČR je největším veletrhem **Svět knihy** v Praze. Jedná se o mezinárodní knižní veletrh, který je zaměřen na vyváženou komerční i kulturní prezentaci a je velmi populární mezi širokou veřejností. Koná se každoročně v první polovině května.

Nejstarším knižním veletrhem a rozsahem druhým největším v ČR je **Podzimní knižní veletrh v Havlíčkově Brodě**. Knižní veletrhy jsou také v Brně, Ostravě, Plzni či Hradci Králové. Řada akcí je zaměřena pouze pro děti, např. Festival dětského čtenářství v Liberci (dříve Veletrh dětské knihy). Speciální jsou festivaly malých nakladatelů, z nichž nejpopulárnější je tábořský Tabook. Setkání se světovými i českými autory, redaktory, překladateli, blogery a dalšími tvůrci nabízí též festival HumbookFest.

1.3 Identifikátory (ISBN, ISMN, ISSN)

Velký nárůst množství i typů vydávaných dokumentů zapříčinil potřebu vzniku systémů identifikace různých typů dokumentů. Přidělená identifikační čísla slouží pro jednoznačné určení daného dokumentu a slouží především:

- nakladatelům pro kontrolu vlastní produkce
- knižnímu obchodu k provedení skladové agendy a objednávání knih
- knihovnám pro jednoznačnou identifikaci dokumentu a využívají se i při objednávání dokumentů (u výpůjčních služeb, MVS, MMVS)

Existuje řada identifikátorů pro různé typy dokumentů, mezi hlavní patří:

- **ISBN** (International Standard Book Number) – knihy
- **ISSN** (International Standard Serial Number) – seriály (periodika)
- **ISMN** (International Standard Music Number) – tištěné hudebniny

Systém mezinárodního standardního číslování knih **ISBN (International Standard Book Numbering)** vznikl koncem 60. let ve Velké Británii původně jako národní systém. Postupně se rozšířil po celém světě, u nás byl zaveden roku 1989. Vrcholným celosvětovým orgánem systému je **Mezinárodní agentura ISBN** (<https://www.isbn-international.org/en/index.html>) sídlící v Londýně. V ČR systém spravuje **Národní agentura ISBN a ISMN**, pracující v Národní knihovně České republiky. Účast vydavatelů v systému ISBN je u nás dobrovolná. Systém používá třináctimístné (do roku 2006 bylo číslo desetimístné, od 2007 se používá třináctimístné) číslo ISBN k jednoznačné identifikaci knih (neperiodických publikací). Od července 2010 se přidělují čísla ISBN i online publikacím, od roku 2024 je přidělováno číslo ISBN také audioknihám.

Sada ISBN je přidělována NK ČR – Českou národní agenturou ISBN a ISMN nakladatelům až po registraci do systému ISBN. Jestliže nakladatel přidělenou sadu standardních čísel vyčerpá a v nakladatelské činnosti pokračuje, požádá agenturu o přidělení nové sady. Čísla ISBN jsou vydavatelům poskytována bezplatně. Od vstupu do systému ISBN jsou vydavatelé povinni uvádět čísla ISBN u všech svých publikací, kterým ISBN přináleží. Ve výjimečných případech přidělí číslo ISBN titulu přímo Národní agentura.

Žadatel o číslo ISBN musí Národní agentuře ISBN v ČR sdělit všechny základní bibliografické údaje o knize, tedy autora, název, podnázev, vydavatele (i s jeho adresou), pořadí a rok vydání, druh vazby, popř. i předpokládanou cenu a zda bude požadovat čísla ISBN do čárového kódu EAN. Přidělené číslo ISBN pak musí uvést v publikaci. U online publikací je třeba uvést místo druhu vazby elektronický formát (pdf, ePub, Mobipocket) a URL adresu.

Systém mezinárodního standardního číslování hudebnin **ISMN (International Standard Music Numbering)** existuje od roku 1995 a v ČR je v provozu od roku 1996. Systém vznikl v důsledku úspěchu systému ISBN a je určen pro specifický druh publikací – tištěné hudebniny. V současné době je v systému ISMN registrováno téměř 70 zemí. Hlavním celosvětovým orgánem systému je **Mezinárodní agentura ISMN** (<https://www.ismn-international.org/>) sídlící v Berlíně. Českým vrcholným orgánem je opět Národní knihovna ČR, Česká národní agentura ISBN a ISMN. Účast hudebních vydavatelů v systému ISMN je v ČR dobrovolná. Vstup do systému ISMN (osobní či online) i přidělování čísel ISMN jsou obdobné jako u systému ISBN. NK ČR – Česká národní agentura ISBN a ISMN poskytuje nakladatelům registrovaným v systému ISBN/ISMN (i nakladatelům v těchto systémech neregistrovaným) podporu

a informační servis, aby ISBN/ISMN sloužilo jako jednoznačný identifikátor knihy, resp. hudebniny. Podrobné informace a instruktáže jsou k dispozici na webu NK ČR a jsou průběžně aktualizovány.

Zkratka **ISSN** znamená **International Standard Serial Number**, tedy mezinárodní standardní číslo seriálové publikace. Jedná se o osmimístný číselný kód, kterým se jednoznačně identifikují názvy periodik a ostatních tzv. pokračujících zdrojů vydávaných kdekoli na světě. Přidělování čísel ISSN řídí síť národních středisek ISSN, koordinovaných z **Mezinárodního centra ISSN** v Paříži (<https://portal.issn.org/>). Mezinárodní centrum ISSN je mezivládní organizace založená roku 1974 na základě dohody mezi UNESCO a francouzskou vládou. Centrum udržuje databázi všech přidělených ISSN.

U nás číslo přiděluje **Národní centrum ISSN**, které **působí při Národní technické knihovně (NTK)**, na základě písemné žádosti podané vydavatelem na příslušném formuláři a dokladu o tom, že publikace již vyšla nebo je připravena do tisku. Účast nakladatelů v tomto systému je dobrovolná a přidělení ISSN bezplatné. Podrobné informace o celém systému ISSN jsou k dispozici na stránkách NTK <https://identifikatory.cz/cs/sluzby/nc-issn/>. ISSN současně identifikuje také formu vydávání periodika (tištěné, elektronické). Vztahuje se k názvu seriálu, pokud se změní název seriálu, změní se i ISSN. Přiděluje se i **online pokračujícím zdrojům**, jejichž vydavatel sídlí na území ČR. On-line pokračující zdroj musí splňovat stejné podmínky jako tištěný, může být i v podobě redakčně spravované webové stránky, obsahující plné texty článků. Tyto články jsou přidávány s určitou, předem stanovenou periodicitou, u každého článku musí být vyznačeno datum jeho vystavení na webu. Zároveň by měl být přístupný archiv plných textů dosud publikovaných článků. V době podání žádosti o ISSN musí být stránky plně funkční a mít jméno/název vydavatele, sídlo vydavatele a jmenovitý kontakt na redakci.

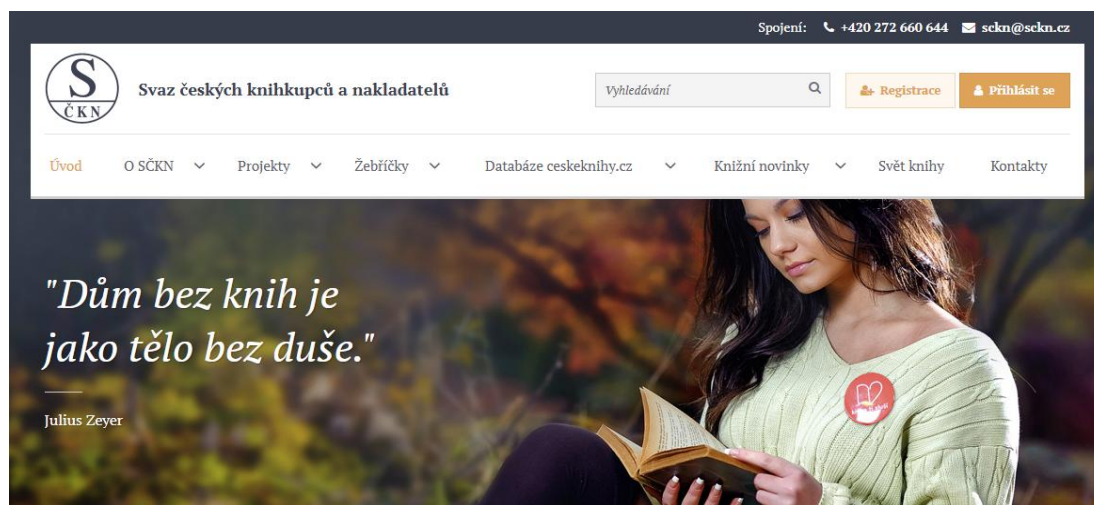
ISSN nemusí být přiděleno vždy, nepřiděluje se například inzertním a reklamním titulům, křížovkám, nabídkovým katalogům, titulům určeným velmi úzkému okruhu čtenářů nebo titulům s úzce lokální tematikou (třeba zpravodajům obcí, měst, škol). Národní centrum ISSN si vyhrazuje právo nepřidělit ISSN, pokud vydavatel poskytne neúplné, zavádějící či neověřitelné informace týkající se vydávání pokračujícího zdroje. Vydavatel periodického tisku je povinen dodržovat ustanovení tzv. Tiskového zákona č. 46/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Je-li publikace současně vydávána na dvou a více různých nosičích (na papíře, CD, internetu), přísluší každé verzi vlastní ISSN. Vydavatel je povinen ohlašovat Národnímu centru ISSN veškeré změny ve vydávání (změnu názvu, vydavatele, periodicity, ukončení vydávání apod.).

2 NAKLADATELÉ

2.1 Svaz českých knihkupců a nakladatelů

Společné profesní zájmy nakladatelů, distributorů knih a knihkupců hájí v tržních podmínkách **Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN)**. Svaz byl založen již v roce 1879 z podnětu kulturních osobností jako J. R. Vilímek, J. Otto a F. Topič, za účelem šíření českých knih a dodržování profesní etiky. Roku 1949 byl Svaz zlikvidován a veškerý jeho majetek byl zabaven. V roce 1990 obnovený Svaz na odkaz historické organizace vědomě navázal a v současné době je důležitou profesní organizací a také významným informačním zdrojem sledujícím a popisujícím situaci na českém knižním trhu.

Na jeho webových stránkách <https://www.sckn.cz/> jsou nyní k dispozici veškeré klíčové informace o současných nakladatelích a knihkupcích. Svaz zveřejňuje pravidelný týdenní žebříček prodaných tištěných knih a měsíční TOP 10 e-knih a audioknih, vytváří bibliografickou databázi vydaných knih www.ceskeknihy.cz či vydává časopis Knižní novinky. Najdete zde informace o udělovaných literárních cenách, knižním veletrhu Svět knihy a různých kampaních sloužících na podporu čtenářství.

Svaz českých knihkupců a nakladatelů

Obr. 2: Web Svazu českých knihkupců a nakladatelů

SČKN vydává každoročně **Zprávu o českém knižním trhu**, která obsahuje podrobné statistiky o knižní produkci v ČR v jednotlivých letech. Statistiky čerpá z každoroční výroční zprávy Národní knihovny ČR a také z bibliografické databáze Česká národní bibliografie. Sledovaným číslem je počet ročně vydaných titulů, který v posledních letech spíše klesá. Naopak rostla průměrná cena knihy. Od roku 1993 platila u knih

nižší sazba DPH, od roku 2024 byla zavedena nulová sazba DPH na knihy, e-knihy i audioknihy. Zpráva uvádí také celkový počet registrovaných nakladatelů.

Uváděná data se každoročně mění, přesto lze porovnáním jednotlivých zpráv vypočítat určité trendy v této oblasti. Tím hlavním trendem je již zmiňované postupné slučování nakladatelství. Svou pozici posilují silné nakladatelské značky jako Albatros Media, Euromedia Group či Grada Publishing, které pod sebe získávají stále více drobných i větších nakladatelství. To potvrzuje i žebříček největších nakladatelství. Silnou pozici si stále drží také velká univerzitní nakladatelství.

Zájmy malých nakladatelů a knihkupců hájí nedávno založená **Asociace malých nakladatelů a knihkupců (AMANAK)**. Tato nová profesní organizace je jedna z řady, která se snaží podporovat na knižním trhu bibliodiverzitu. Podobné zaměření má i **Cech nakladatelů** (<https://www.cechnakladatelu.cz/>) - profesní spolek nakladatelů a dělníků literatury, jak se sám hrdě nazývá. Organizátor knižního festivalu malých a ještě menších nakladatelů BookFest v Českých Budějovicích se snaží dostávat méně známé knihy ke čtenářům a do regionů.

V oblasti mluveného slova má významnou roli **Asociace vydavatelů audioknih (AVA)** vyhlašující každoroční Audioknihy roku (<https://www.audiokniharoku.cz/>). Jedná se o zájmový spolek podporovatelů a milovníků mluveného slova. Patří sem nejen samotní vydavatelé, ale i distributoři, kteří se společně snaží o propagaci a zvýšení povědomí o audioknihách na českém trhu. AVA je garantem Sálu audioknih na každoročním Světě knihy, a kromě audioknih roku celkem v deseti kategoriích uděluje i Cenu posluchačů, o níž v anketě hlasuje sama veřejnost. Přímo členové AVA pak oceňují vybranou osobnost Cenou za mimořádný přínos v oblasti audioknih a mluveného slova.

2.2 Ocenění nakladatelů

V oblasti literatury a knižní kultury se vždy udělovalo velké množství různých ocenění. V současné době existují ceny za literární tvorbu, překlady, knižní design, práci knihoven nebo za šíření české literatury v zahraničí. Ocenění mohou být státní i soukromá a mají samozřejmě rozdílnou prestiž, váhu i význam. Většina z nich je spojena s finanční odměnou, některá nabízejí svým nositelům možnost publikovat své dílo. Hodnocení může být kvalitativní či kvantitativní, v porotách většinou zasedají osobnosti kulturního života, často též významní pracovníci knihoven. Existují i anticeny, velmi populární je anticena za špatnou překladatelskou práci. V této kapitole studijní text představí vybraná významná ocenění, jejich výčet není úplný.

Jedno z nejstarších ocenění je **Státní cena za literaturu a Státní cena za překladatelské dílo**. Tyto ceny byly poprvé udělovány již v roce 1920, v České republice bylo oceňování znovu obnoveno v roce 1995 Ministerstvem kultury. U obnovení ocenění stál tehdejší ministr kultury Pavel Tigrid. Státní ceny se udělují na návrh porot jmenovaných ministrem kultury a jsou vyhlašovány Ministerstvem kultury

ČR každoročně k 28. říjnu. Ocenění se udělují za vytvoření významného původního literárního díla a za vynikající převod literárního díla z cizího jazyka do českého. Vybírá se z děl, která vyšla v daném kalendářním roce nebo v roce předchozím.

Počínaje rokem 2024 se uděluje Státní cena za literaturu střídavě za významný literární počín a za celoživotní dílo. V roce 2024 byla udělena za významný počín, v roce 2025 bude cena udělena za celoživotní dílo. Seznam oceněných lze najít na webu Ministerstva kultury nebo na [veřejně přístupných zdrojích](#).

Další státní ocenění **Nejkrásnější česká kniha roku** hodnotí a oceňuje knižní úpravu a polygrafii. Sleduje knihu jako dokonalý technický výrobek, funkční a kulturní předmět trvalé hodnoty. Cenu udělují od roku 1965 Památník národního písemnictví a Ministerstvo kultury ČR. V soutěži o nejlepší knižní design je hodnoceno grafické, ilustrační a polygrafické zpracování knih vydaných v českých nakladatelstvích a vytištěných v českých tiskárnách vždy za poslední kalendářní rok (rozhoduje údaj v tiráži).

[Ceny NKČR](#) se udělují v sedmi kategoriích. V každé kategorii jsou vyhlašována první tři místa, přičemž 1. místo, Cena Ministerstva kultury ČR, je honorováno částkou 50 000 Kč. Oceňují se rovněž práce studentů škol se zaměřením na knižní grafiku a polygrafii. Památník národního písemnictví a Uměleckoprůmyslové museum v Praze udělují navíc cenu grafikovi do 30 let, Památník národního písemnictví uděluje studentským pracím cenu Arna Šánky, svou cenu uděluje i Spolek českých bibliofilů, SČUG Hollar, Unie grafického designu a Svaz polygrafických podnikatelů. Oceněné knihy jsou každoročně prezentovány v českých i zahraničních institucích a veletrzích.

Cena **Zlatá stuha** (<http://www.zlatastuha.cz/cs>) je každoročně udělována tvůrcům nejlepších publikací pro děti a mládež vydaných v českém jazyce. Jedná se o ocenění nejlepších autorů, překladatelů a ilustrátorů knih pro děti a mládež. Existuje již více než 30 let a představuje jedinou cenu v České republice zaměřenou výhradně na dětskou literaturu. Knihy procházejí pečlivým výběrem odborných porot. Zlatá stuha je tedy garantem kvalitních dětských knížek.

Prostřednictvím doprovodných programů, jako je putovní výstava ilustrací, výtvarné dílny, besedy a autorská čtení, navíc podporuje růst čtenářské gramotnosti, rozvoj vztahu ke knihám i kulturní vyžití dětí. Vyhlašovatelem ceny je Česká sekce IBBY – Společnost přátel knihy pro mládež, spoluorganizátoři Klub ilustrátorů dětské knihy, Obec překladatelů, Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského a Památník národního písemnictví.

Hned tři literární ceny uděluje Klub autorů literatury faktu (<https://www.klubliteraturyfaktu.cz/>). KALF je spolkem sdružujícím autory, překladatele a v neposlední řadě také příznivce literatury faktu. Mezi literární ceny KALF patří **Cena Egona Ervina Kische**, udělovaná od roku 1992 pro české i slovenské spisovatele za dílo literatury faktu. Další ceny jsou **Cena Miroslava Ivanova** pro autory nejzdařilejších

publikací z oblasti literatury faktu a **Ceny Jaroslava Golla**, které jsou každoročně udělovány studentům za nejlepší odborné práce z oblasti historie.

Významným oceněním pro mladé autory je **Cena Jiřího Ortena** (<https://www.cenajirihoortena.cz/>). Jde o české literární ocenění udílené autorovi prozaického či poetického díla napsaného v českém jazyce. Oceněnému autorovi nesmí být v době dokončení díla více než třicet let. Cena vznikla v roce 1987 mimo oficiální struktury, dlouhá léta ji udělovalo nakladatelství Mladá fronta a nyní ji uděluje SČKN s podporou Ministerstva kultury ČR, Státního fondu kultury, Magistrátu hl. města Prahy a partnerem je také České literární centrum. Kandidáty mohou do soutěže nominovat nakladatelé, veřejné knihovny, redakce deníků či časopisů, rozhlasové a TV stanice a instituce zabývající se podporou literatury a jejím šířením. Součástí ocenění je finanční odměna ve výši 50 tisíc korun.

V posledních letech jsou u nás nejpopulárnější a nejprestižnější knižní ocenění **cený Magnesia Litera** (<https://www.magnesia-litera.cz/>). Ceny uděluje Sdružení Litera od roku 2002 a jejich smyslem je propagovat kvalitní literaturu a dobré knihy, bez omezení a bez ohledu na žánry. Stejnou pozornost si zaslouží spisovatelé, básníci, překladatelé, nakladatelé i vědci a teoretici. Proto bylo **ocenění rozvrženo do různých kategorií**, které se snaží obsáhnout veškerou domácí knižní produkci. Porotu k jednotlivým kategoriím delegují oborově příslušné obce a organizace. Klíč, podle kterého jednotlivé odborné poroty vybírají nominované tituly, je každoročně předmětem živých diskuzí i polemik.

Jednou z hlavních otázek je, nakolik má cena oceňovat mainstreamovou produkci, nebo jestli má naopak upozorňovat na náročnější knihy. Aby se předešlo příliš úzké specializaci, vítěze v kategoriích Litera pro objev roku a Magnesia Litera – Kniha roku vybírá 300 oslovených lidí z knižní branže, od univerzitních badatelů až po knihovníky a knihkupce. Od roku 2016 je cena symbolizována kovovou soškou knihy od výtvarníka Jakuba Berdycha Karpelise.

2.3 Významná česká nakladatelství

Mezi nejvýznamnější a největší česká nakladatelství patří společnost Albatros Media vlastníci téměř 20 vydavatelských značek, dále firma Euromedia Group následovaná společností Grada Publishing. Následující kapitola studijního textu představuje několik vybraných českých nakladatelství v abecedním pořadí.

Academia - <https://www.academia.cz/>

Nakladatelství vzniklo v roce 1953 původně jako nakladatelství Československé Akademie věd. Název Academia nese od roku 1966. Specializuje se na vydávání publikací ze všech vědních oborů. Vydává původní vědecké monografie a práce českých vědců, díla klasiků vědy, překlady zahraničních autorů, populárně naučnou literaturu, literaturu faktu, encyklopedie, slovníky, jazykové učebnice, příručky

a vysokoškolské učebnice, ale také kvalitní českou i překladovou beletrii. V nakladatelství dále vychází populárně naučný časopis Živa. Cílovou skupinu tvoří vysokoškolští studenti, pedagogové a odborná veřejnost. Kromě nakladatelské činnosti provozuje stejnojmennou síť pražských knihkupectví.

Albatros Media - <https://www.albatrosmedia.cz/>

Největší nakladatelská společnost v ČR sdružuje nakladatelské značky Albatros, Baronet, BizBooks, Computer Press, CooBoo, CPress, Domino, Edika, Egmont, Fragment, Garamond, Kniha Zlín, Management Press, Mladá fronta, Motto, nastole, Panteon, Pointa, Vyšehrad a XYZ. Albatros media prostřednictvím svých značek pokrývá komplexní knižní trh. Původní Albatros vznikl jako jedno z nejstarších českých nakladatelství v roce 1949 jako Státní nakladatelství dětské knihy (SNDK) a specializuje se na vydávání literatury pro děti a mládež. Baronet nebo Motto se specializují na vydávání české, převážně humoristické beletrie a románů předních českých spisovatelek. Naopak třeba Vyšehrad se od svého počátku specializuje na vydávání křesťansky a v současnosti se zaměřuje především na oblast teologie, filozofie a historie.

Anag - <https://www.anag.cz/>

Nakladatelská a vzdělávací společnost se specializuje na vydávání odborných publikací a časopisů. Vydává zejména ekonomickou a právní literaturu (z oblasti práce, mezd, pojištění, ekonomiky, daní, účetnictví, personalistiky, cla, pracovního a obchodního práva) a publikace pro zdraví a volný čas (z oblasti životního stylu, alternativní léčby, pozitivního myšlení, vaření pro zdraví, mateřství a rodičovství).

Argo - <https://argo.cz/>

Nakladatelství, které vzniklo v roce 1992, se specializuje na vydávání beletrie, historické literatury a odborných knih, a to českého i zahraničního původu. Žánrové spektrum se v poslední době rozšířilo o sci-fi a fantasy, vzrostla také nabídka odborných knih, především z oblasti společenských věd. Do svého publikačního profilu zahrnuje i velké obrazové publikace. Často vydává koedice ve spolupráci s nakladatelstvím Triton. Úroveň současné vydávané české beletrie ilustruje i přehled oceněných titulů v rámci ceny Magnesia Litera. Péče o kvalitní grafické a knihařské zpracování knih z tohoto nakladatelství mu přinesla i řadu ocenění v soutěži Nejkrásnější kniha roku.

C. H. Beck - <https://www.beck.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání právníkové a ekonomické literatury a působí v celé Evropě. V Německu dokonce zaujímá přední postavení mezi vydavateli odborné právní literatury a knih zaměřených na ekonomickou a daňovou problematiku. Vydává komentáře k zákonům, odborné monografie, příručky, učebnice a přibližně 70 odborných časopisů. Tituly jsou často dostupné v elektronické podobě.

Crew - <https://crew.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání komiksů. Vydává hlavně překlady světových komiksů a stejnojmenný specializovaný komiksový magazín zaměřený na budování povědomí čtenářů o komiksech. Tento časopis se snaží poskytnout průřez zahraniční, převážně anglo-americkou komiksovou tvorbou pro dospělé. V edici Modrá Crew publikuje řadu komiksových knih, známá je též edice Světové komiksy česky, což je i heslo nakladatelství. Spolupracuje s největšími komiksovými vydavateli světa, jako jsou DC Comics, Marvel, Dark Horse, Top Cow, Dargaud, Delcourt, ale i obdobně orientovanými českými nakladateli.

Didaktis - <https://www.didaktis.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání naučné a pedagogické literatury a navazuje na tradici dřívějšího nakladatelství s československým působením. Vydává publikace pro děti mateřských škol, žáky základních škol a studenty středních a jazykových škol. Jeho učební materiály motivují a přinášejí něco nového.

Euromedia Group - <https://www.euromedia.cz/>

Významná nakladatelská skupina vznikla v roce 1991 a knihy původně vydávala pod značkou Knižní klub. Již od 90. let ovšem přidávala do svého portfolia další nakladatelství a dnes skupina vlastní nakladatelské značky Brána, Esence, Granit, Ikar, Kalibr, Laser, Listen, Odeon, Pikola, Pragma, Universum a Yoli. Knižní klub začal používat název Kalibr. V současnosti tedy vlastní 12 nakladatelských značek a jedno audioknižní vydavatelství Témbr. Čtenářský Knižní klub během své existence zaujal více než 1 milion čtenářů. Společnost zahrnuje největší knižní velkoobchod (distribuuje i učebnice a zahraniční literaturu) a druhý největší nakladatelský dům. Po fúzi v listopadu 2023 vlastní i maloobchodní řetězec Luxor.

Fraus - <https://www.fraus.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání naučné a pedagogické literatury. Je největším učebnicovým nakladatelstvím v České republice, vydává zejména jazykové učebnice, učebnice pro základní školy, slovníky a dětské encyklopedie. Publikuje ucelené řady tištěných i interaktivních učebnic a vzdělávacích materiálů pro základní školy, víceletá gymnázia, střední a jazykové školy. Stálo za projekty pomáhající zavést moderní didaktické postupy a technologie do škol, její učební materiály mají schvalovací doložku MŠMT. Učitelům je k dispozici online vzdělávací portál, který sdružuje vzdělávací materiály, interaktivní cvičení a různé další dokumenty. Získalo řadu ocenění na knižních veletrzích.

Grada - <https://www.grada.cz/>

Významná nakladatelská skupina, fungující již od roku 1991 a působící též na Slovensku. Specializuje se na vydávání odborné literatury, postupně si vybudovala pozici největšího tuzemského nakladatelství odborné literatury co do objemu tržeb,

počtu vydávaných nových titulů i šíří oborů své působnosti. Nyní sdružuje značky: Grada, Cosmopolis, Bambook (pro dětskou literaturu), Alferia a Metafora. V její produkci jsou tituly s právní tematikou, knihy ekonomické, tituly z oblasti financí a účetnictví, manažerské tituly, psychologické a zdravotnické publikace, knihy s počítačovou tematikou, knihy o architektuře a stavebnictví, technické knihy z nejrůznějších oborů a profesí. Tuto pestrou škálu doplňuje i naučně odborná literatura, která nabízí řadu publikací s velkým záběrem pro denní praktický život. Poskytuje také online knihovnu Bookport, která umožňuje přístup k tisícům knih bez omezení.

Host - <https://www.hostbrno.cz/>

Historie nakladatelství je úzce svázána se stejnojmenným časopisem, který začal vycházet v Brně roku 1985 jako samizdatový sborník. Vydává především kvalitní českou a překladovou prózu, poezii, literární teorii i literaturu naučnou. Odborné publikace se zaměřují především na historii, sociologii, jazykovědu, osobnosti filmu i další obory. V posledních letech se velmi výrazně rozšířila řada překladové beletrie, severských kriminálních románů a thrillerů. Cílovou skupinou jsou lidé, kteří se zabývají literaturou „na vyšším stupni“ (studenti, učitelé apod.) a nadprůměrně nároční čtenáři, kteří se u knih chtějí bavit a odpočívat, avšak spotřební a braková literatura je pod jejich úroveň. Nakladatelství uvedlo na český knižní trh kriminální romány Stiega Larssona, Larse Keplera, Jussiho Adlera-Olsena, Henninga Mankella či Åsy Larssonové, které záhy obsadily přední místa žebříčků prodejnosti. Bestsellery se staly ale i knihy českých autorů, např. Kateřiny Tučkové, Petry Soukupové, Aleny Mornštajnové, či Jana Balabána.

INFOA - <https://www.infoa.cz/>

Nakladatelství se specializuje především na vydávání jazykovědných publikací a působí také na Slovensku. Kromě učebnic vydává také gramatiky, publikace na slovní zásobu a přípravu na zkoušky, cizojazyčnou četbu, jazykové hry, konverzační příručky, reálie, slovníky, knihy pro samouky a doplňkové materiály. V edici Mozaika vychází například zrcadlové texty klasických děl, které pomáhají k rozvoji jazykových dovedností a porozumění textu.

Jota - <https://www.jota.cz/>

Známé brněnské nakladatelství vzniklo v roce 1990 a specializuje se na vydávání české a překladové beletrie (prózy i poezie). Dále vydává knihy pro děti a mládež, literaturu faktu, non-fiction, memoáry, literaturu pro volný čas (hobby, sport, cestování, kuchařky, naučné příručky), turistické průvodce, duchovní literaturu a odborné publikace (společenské vědy, hudba, divadlo, film, umění).

Karmelitánské nakladatelství - <http://www.kna.cz/>

Křesťansky orientované nakladatelství působící od roku 1991. Těžiště edičního plánu je v křesťanské duchovní literatuře s přesahy do dalších humanitních oborů, jako je

teologie, filosofie, historie, religionistika, psychologie. Provozuje také síť vlastních knihkupectví a věnuje se i distribuční činnosti.

Karolinum - <https://karolinum.cz/>

Nakladatelství Univerzity Karlovy se specializuje na vydávání učebních textů, vědeckých monografií, odborných časopisů a vědeckých sborníků všech oborů univerzity. Vydává také knihy vztahující se k historii Univerzity Karlovy. Publikace z oblasti literární vědy a dějin kultury sdružuje do interdisciplinární edice Limes. Vydává také českou beletrii a její překlady do světových jazyků (edice Modern Czech Classics), díla Karla Šiktance či Václava Havla. Vytváří oborově orientované edice, kupříkladu Dramatica, Filosofie, Lingvistika, Orální historie a soudobé dějiny, Politeia, Medievistika, Teologie, Vizuální kultura či Myšlení současnosti. Učební texty sdružuje do stejnojmenné edice. Dále publikuje jednotlivé řady časopisu Acta Universitatis Carolinae (kupříkladu Iuridica, Mathematica et Physica, Geographica). Spolupracuje s dalšími nakladateli, archivy, knihovnami a kulturními pracovišti u nás i v zahraničí.

Kartografie Praha - <https://www.kartografie.cz/>

Tradiční vydavatel atlasů, lexikonů, turistických map, průvodců a plánů měst. Je přímým nástupcem tvůrců kartografických produktů s tradicí trvající již více než půl století. Redakčně zpracovává a vytváří kartografická díla – od specializovaných map turistických zajímavostí, které veřejnosti názorně a věrohodně představují nejzajímavější lokality v území, přes podrobné turistické mapy se zakreslenými značenými turistickými i cykloturistickými trasami, turistické plány měst až po mapy velkých státních celků. Mapy mohou mít formu trhacích map, map skládaných, nástěnných, příručních, brožovaných publikací i několikasvazkových mapových průvodců. Vytváří i mapy na zakázku. Další významnou činností je tvorba atlasů a map pro školy. Je ryze českou společností a v oboru své podnikatelské činnosti zaujímá významné a v některých oblastech i dominantní postavení na trhu.

Maxdorf - <https://maxdorf.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání odborné lékařské literatury. Vydává převážně publikace pro lékaře, které sdružuje do edice Jessenius. Knihy z produkce nakladatelství se podílí na rozvoji české medicíny a lékařských oborů a pravidelně získávají odborná ocenění. Další část produkce tvoří výkladové slovníky, kupříkladu Praktický slovník medicíny nebo Velký lékařský slovník, který je určen odborné veřejnosti.

MOBA - <https://www.mobaknihy.cz/>

Nakladatelství, které vzniklo v roce 1991 v Brně a patří mezi největší a nejvýznamnější nakladatelství v ČR, se specializuje na vydávání románových sešitů. Vydává příběhy pro ženy, romány z lékařského prostředí, westerny, horory, krimi a sci-fi. Sešity z lékařského prostředí sdružuje do edic Dr. Stefan Frank nebo Dětská sestra Angelika, pro ženy jsou určeny edice Večery pod lampou, Zlatá růže, Šlechtické romance či

Zámecké lásky. Westerny obsahuje edice Western-Bestseller či G. F. Unger. Edice Perry Rhodan zahrnuje sci-fi příběhy, horory jsou v edici John Sinclair. Tituly přebírá od velkých evropských nakladatelských domů, jako jsou Bastei Lübbe, Martin Kelter Verlag a Pabel-Moewig Verlag. Dále vydává překladovou a původní českou beletrii.

Nakladatelství Lidové noviny - <https://www.nln.cz/>

Pražské nakladatelství mající vzdělávací a informační charakter klade důraz na mimořádnou náročnost, kvalitu a novost obsahu. Nakladatelství se specializuje především na vydávání knih z oboru historie, sociálních a přírodních věd a jazykovědy. Publikuje také životopisy, beletrii, encyklopedie, učebnice, populárně-naučné knihy a publicistiku. Při vydávání knih spolupracuje s dalšími institucemi, například s Ústavem pro studium totalitních režimů.

OIKOYMENH - <https://www.oikoymenh.cz/>

Nakladatelství se specializuje na vydávání filozofické a teologické literatury. Původně vzniklo jako samizdatová edice pro obnovu duchovního života v Československu. Vydává kritické statí a díla navazující na tradice evropské filozofie a teologie. Nakladatelství systematicky publikuje překlady autorů jako Platón, církevní Otcové, Martin Heidegger či Mircea Eliade, z českých například sebrané spisy Jana Patočky. Vydává také časopis Reflexe. Spolupracuje s obdobně zaměřenými institucemi, převážně s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy a Filozofickým ústavem Akademie věd ČR. Název nakladatelství znamená v řečtině obydlený svět.

Tympanum - <https://tympanum.cz/>

Vydavatelství se od svých počátků specializuje na výrobu a prodej audioknih. Vychází zde světová i česká beletrie, audioknihy pro děti a detektivky. Na jejich vytváření spolupracuje s předními českými herci, režiséry a hudebníky. Ve svém repertoáru má audioknihy všech žánrů, od nezkráceného čtení přes dramatizace až po rozhlasové hry; nejčastěji však v nezkrácené, jednohlasé podobě. Audioknihy vydává na klasických CD nebo na mp3 CD a také je distribuuje online. Některé audioknihy jsou opatřeny popisem v Braillově písmu, a to jak na obalu, tak na samotných CD. Spolupracuje rovněž s Knihovnou a tiskárnou pro nevidomé Karla Emanuela Macana a občanským sdružením Mluvicí kniha, jimž podílem na zisku umožňují další rozvoj.

2.4 Významná zahraniční nakladatelství

Tato kapitola studijního textu představuje pouze stručný výběr nejvýznamnějších zahraničních nakladatelství z vybraných zemí. Ve Spojených státech amerických existuje řada známých a vlivných nakladatelství, která se podílejí na vydávání široké škály knih od literatury až po odborné publikace. Mezi jedno z největších a nejvýznamnějších patří nakladatelství **Penguin Random House**, které vzniklo fúzí nakladatelství Penguin Group a Random House. Vydává širokou paletu knih, včetně

beletrie, non-fikce, dětských knih a literatury pro mladé dospělé. Mezi jeho známé autory patří Barack Obama, Margaret Atwood nebo John Grisham.

Dalším gigantem v oblasti knižního trhu USA je vydavatelství **HarperCollins** patřící pod korporaci News Corporation. Vydává knihy ve všech žánrech, od beletrie přes odborné knihy až po knihy pro děti. Publikoval díla J.R.R. Tolkiena nebo Agathy Christie. Rozsáhlou nabídkou knih se prezentuje také vydavatelský dům **Simon&Schuster**. Vydává populární fikci, memoáry, politickou literaturu a mnoho dalších žánrů. Najdete zde díla od Stephenha Kinga, Mary Higgins Clark či Billa Clintona.

Velmi populární je také **Macmillan** – velké americké nakladatelství, které vydává knihy pro širokou veřejnost, včetně fikce, odborné literatury, dětských knih a učebnic. Jednou z největších firem na americkém knižním trhu je též **Hachette Book Group**, americká pobočka francouzského vydavatele Hachette Livre. Dětskou literaturu vydává **Scholastic Corporation**, známé jako vydavatel knižních sérií typu Harryho Pottera. Kreativní, vizuálně přitažlivé knihy, zejména v oblasti designu, kuchařských knih, umění a dětské literatury pak vydává nakladatelství **Chronicle Books**. Všechna tato nakladatelství mají dlouhou tradici na americkém trhu a jsou zodpovědná za vydávání knih mnoha slavných autorů a bestsellerů.

Mezi významná renomovaná nakladatelství specializující se na odbornou literaturu patří **Wiley**. Zaměřuje se zejména na publikace v oblasti vědy, technologie, inženýrství a matematiky, ale též na business a finance. Kvalitní odborné publikace vydává v USA řada univerzitních nakladatelství, například **University California Press** nebo **University Chicago Press**. Úzce specializované jsou pak tituly vydávané renomovanými organizacemi, například od **American Chemical Society** nebo **American Medical Association**.

Ve Velké Británii existuje řada významných nakladatelství, která mají velký vliv na knižní trh a jsou známá po celém světě. Jedno z nejznámějších je **Bloomsbury Publishing**, které získalo mezinárodní slávu především díky vydání Harryho Pottera J.K. Rowlingové. Kromě literatury pro děti a mladé dospělé vydává také kvalitní beletrii, odborné knihy a literaturu pro dospělé. Další britskou značkou je **Hodder&Stoughton**, jedno z nejstarších britských nakladatelství, které je známé především pro svou silnou nabídku v oblasti beletrie a populární literatury.

Zvláštní postavení pak na britském knižním trhu zaujímají prestižní univerzitní nakladatelství, ať už se jedná o skotský **Edinburgh University Press** nebo slavnou anglickou dvojici **Oxford University Press** a **Cambridge University Press**. Specializují se na akademickou literaturu a slovníky a jsou symbolem a zárukou kvalitních odborných publikací a učebnic. Oxford University Press je největší univerzitní vydavatelství na světě a je hlavním redaktorem legendárního slovníku Oxford English Dictionary.

Řada nakladatelství úspěšně funguje v USA i ve Velké Británii. Součástí již zmiňovaného globálního konglomerátu Penguin Random House je **Penguin Books UK**, ikonické britské nakladatelství, které vydává širokou škálu knih od literatury, přes biografie až po populární vědecké publikace. Najdete u něj knihy George Orwella, F. Scotta Fitzgerald nebo Helen Fielding. Ve Velké Británii najdete i Macmillan, HarperCollins UK či Simon&Schuster UK. Tato nakladatelství mají významný vliv nejen na americký a britský trh, ale i na globální literární scénu. Vydávají knihy od etablovaných autorů i nových talentů a často hrají klíčovou roli v udávání literárních trendů.

Z francouzských nakladatelství lze za velmi prestižní považovat pařížský **Gallimard**. Knihy tu vydali například Marcel Proust, Franz Kafka, Albert Camus, Antoine de Saint-Exupéry nebo Milan Kundera. Další významné nakladatelství je **Éditions du Seuil**, známé vydáváním filozofických děl. Největším nakladatelstvím ve Francii je ovšem již zmiňované **Hachette Livre**, součást holdingu Hachette Group, mající například práva na díla Julesa Verna.

V Německu existuje velké množství kvalitních nakladatelství, z těch významných lze zmínit **Suhrkamp Verlag**, které je všeobecně uznáváno jako jedno z předních evropských nakladatelství krásné literatury. Pro svou kvalitní literaturu a odborné knihy je známé **Carl Hanser Verlag**, různé žánry vydává **S. Fischer Verlag**. U nás je známé **Verlag C. H. Beck** – vydavatelství především právnické a v poslední době též ekonomické literatury. Z významných španělských nakladatelství můžeme jmenovat **Editorial Planeta**, v Itálii **Mondadori** a **Feltrinelli**.

Z dalších zahraničních vydavatelů můžeme jmenovat Amsterdam University Press, Emerald, JP Medical, Sage Publications, Wolter Kluwer Health a další. Každý stát má svá významná nakladatelství, ale i ta menší, které jsou často nositelé národního kulturního dědictví.

Pro hledání dokumentů v zahraničních knihovnách lze využít mezinárodní **katalog WorldCat**. Jedná se o katalog bibliografických záznamů ze sbírek celosvětových knihoven, které jsou zapojeny do projektu knihoven Online Computer Library Center (OCLC). Tyto knihovny WorldCat tvoří a současně udržují. WorldCat byl založen v roce 1967, jeho katalog byl vytvořen v roce 1971 a jedná se o největší mezinárodní bibliografickou databázi. Knihovnám je volně k dispozici, ale má některé zpoplatněné služby, jako je sdílení zdrojů a řízení sběru. Propojení přes partnerské stránky nakladatelů a knihkupců zvyšuje dostupnost knihoven zapojených do projektu.

Ze zahraničních katalogů lze vyzdvihnout **katalog Kongresové knihovny ve Washingtonu (Library of Congress)**, která patří mezi největší knihovny na světě. Její katalog na adrese <https://catalog.loc.gov/> umožňuje hledání v jednoduchém a pokročilém rozhraní, nabízí též rešeršní rozhraní pro hledání podle klíčových slov, jsou zde k dispozici i rejstříky. Dalším důležitým zahraničním zdrojem informací je **katalog Britské knihovny (The British Library)** na webu <http://www.bl.uk/>.

2.5 Bibliodiverzita

Pojem bibliodiverzita znamená knižní rozmanitost, tedy kulturní diverzitu aplikovanou do psaní a publikování. Hlavní myšlenkou bibliodiverzity je podporovat co nejrozmanitější knižní nabídku, a kromě mainstreamových knižních titulů vydávat i okrajové žánry a témata, experimentovat s jazykem, formou, přístupem, metodami nebo zpracováním publikací. Snaží se dávat příležitost autorům z názorově, věkově, genderově i národnostně rozmanitých skupin. Všechny skupiny by měly mít v knižní kultuře svou reprezentaci.

Bibliodiverzita se snaží o zdravý „nakladatelský ekosystém“, podporuje udržitelnost nezávislých knižních subjektů, knihy v minoritních a minoritizovaných jazycích nebo ekologické vydavatelské přístupy. Hovoří o „slow publishingu“, tedy pomalém vydávání knih. Reaguje na velké vydavatelské společnosti, které díky svým rozpočtům mohou provádět velkovýrobu a tisknout tak knihy levněji. Tímto počínáním však vytlačují nebo rovnou skupují menší nakladatelství. Mnohdy platí, že se tisknou hlavně knihy, u kterých je očekáván velký odbyt a není věnována pozornost knihám s nižšími prodeji.

Bibliodiverzita existuje od toho, aby literatura nebyla pouze jednoduchá a nepřevládala v ní pouze jeden myšlenkový proud. Literatura musí být pestrá, poučná a přinášet nové poznatky. Měla by zpochybňovat většinový myšlenkový proud a ptát se na otázky, které světový názor vytlačuje. Bibliodiverzitu reprezentují především nezávislá nakladatelství, za kterými nestojí investoři tlačící na ziskovost projektu. Jedná se o nakladatele, kteří sledují smysluplnost vydávaných titulů a snaží se dělat knihy nadčasové a primárně nespolečenské.

Týká se také knižní distribuce, neboť velký knižní řetězec často nabízí ve všech svých prodejních místech totožný sortiment, a to bez ohledu na velikost města či na dominující sociální skupinu nacházející se na onom místě. Naopak menší knihkupectví více přizpůsobují svůj sortiment místním klientům nebo se věnují pouze jednomu oboru či žánru. Snahou je také vydávat knihy za „férovou cenu“, tedy cenu, kdy dostanou všichni lidé podílející se na vydání knihy adekvátně zapláceno, včetně nakladatele, autora nebo korektora.

3 INFORMAČNÍ ZDROJE

3.1 Katalogy a databáze Národní knihovny ČR

Pro orientaci na knižním trhu a při vyhledávání jednotlivých nakladatelů a jejich produkce jsou katalogy a databáze Národní knihovny ČR (NK ČR) nejjistějším informačním zdrojem. NK ČR zpřístupňuje na svém webu nejen **Souborný katalog ČR (SKC)** a svůj **on-line katalog Národní knihovny (NKC)**, ale celou řadu dalších databází, které jsou dostupné na adrese http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=base-list.

Všechny databáze na webu NK ČR pracují v systému Aleph a nabízí stejné vyhledávací možnosti. Uživatelé mají k dispozici základní a rozšířené vyhledávání, lze používat i vyhledávání prostřednictvím rejstříků, vyhledávání CCL a z více bází. Jsou zde k dispozici booleovské operátory AND, OR a NOT, hvězdička či otazník pro pravostranné rozšíření. Vybrané záznamy je možné zaslat e-mailem nebo uložit.

Katalogy a databáze Národní knihovny ČR

NKC - Online katalog Národní knihovny ČR
- **Tematická mapa** fondů
- **Tematické vyhledávání** pomocí věcných autorit

SKC - Souborný katalog ČR
SKCP - Souborný katalog ČR - Seriály

CNB - Česká národní bibliografie
ANL - Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících
SLK - Online katalog Slovanské knihovny
KKL - Databáze knihovnické literatury
STT - Databáze prvotisků, starých tisků a map 1450-1800
KPS - Knihopis - soupis českojazyčných tisků do r. 1800

AUT - Databáze národních autorit NK ČR
ADR - Centrální adresář knihoven a informačních institucí v ČR
NAK - Adresář nakladatelů v ČR

KTD - Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)
KZK - Databáze zkratk pro knihovnictví a informační obory

ISN - Ohlášené knihy a hudebniny

SCK - Slovník českých knihovníků

Databáze filigránů v hudebních pramenech evidovaných v Souborném hudebním katalogu Národní knihovny ČR

Katalog hudebních tisků nakladatelství Marco Berra (1811-1855)

Obr. 3: Katalogy a databáze Národní knihovny ČR

Jednou z klíčových databází je databáze **Česká národní bibliografie (CNB)**, která zachycuje dokumenty vydané na území České republiky. Národní bibliografie značí bibliografii registrující veškerou národní tiskovou produkci dané země (státu), může být vymezená jazykově, územně, provenienčně nebo tematicky (obsahově). Poskytuje

základní seznam literatury a jiných dokumentů. Vydávání těchto bibliografií zpravidla dotuje stát a vydávají je příslušné národní knihovny většinou již v elektronické podobě.

Národní bibliografie jsou důležitým informačním zdrojem pro výběr, akvizici a katalogizaci dokumentů v knihovnách a dalších institucích. Mohou pomoci při ověřování autorství a publikační historie, pro statistické informace je využívá také nakladatelský průmysl. Databáze Česká národní bibliografie se opírá o povinné výtisky zasílané Národní knihovně a umožňuje tak sledovat aktuální produkci. CNB zachycuje české knihy, periodika, hudebniny, grafické, zvukové a elektronické dokumenty. Není zde zachycena literatura, která nepodléhá zákonu o povinném výtisku, což je například šedá literatura (vysokoškolské kvalifikační práce, výzkumné a technické zprávy). V elektronické podobě je CNB zpřístupňována od roku 1996 a nabízí obdobné vyhledávací možnosti jako Souborný katalog ČR.

Pro získání přesných informací o nakladatelích lze využít **databázi NAK – adresář nakladatelů v ČR**. Jedná se o on-line adresář nakladatelů spravovaný Národní agenturou ISBN, která je součástí Národní knihovny ČR. Databáze obsahuje údaje o nakladatelích či vydavatelích, kteří jsou účastníky systému ISBN a ISMN. Databáze se nachází na webu NK na https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=nak

Databáze Národní knihovny ČR

Konec | Přihlášení | Databáze | Dílicí báze | Nastavení | Otázky | Nápověda

Vyhledávání / Rejstříky | Výsledky dotazu | Předchozí dotazy | Schránka | Historie

Základní vyhledávání | Rozšířené vyhledávání

NAK - Adresář nakladatelů v ČR

Základní vyhledávání

Informace o bázi

Vyberte údaj pro vyhledávání:

Zadejte slovo nebo slovní spojení:

Blízkost slov? ☒ Ne ☐ Ano

Pro vyhledávání podle zaměření použijte [rejstřík zkratk](#) profesionálního zaměření nakladatelů a vydavatelů.

Prohlížení rejstříků

Vyberte rejstřík k prohlížení:

Zadejte heslo k otevření rejstříku:

Obr. 4: NAK – Adresář nakladatelů v ČR

Knihy, jejichž vydání bylo ohlášeno Národní agentuře ISBN v ČR, jsou evidovány v databázi **ISN – Ohlášené knihy** na adrese https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=nkok. Jejich seznam pak vycházel až do konce roku 2022 prostřednictvím elektronického čtrnáctideníku „O.K. - Ohlášené knihy a hudebniny“ - <http://aleph.nkp.cz/web/ok.htm>

ISN - Ohlášené knihy a hudebniny

Základní vyhledávání

[Informace o bázi](#)

Vyberte údaj pro vyhledávání:	Všechny údaje ▼	OK Vyčistit formulář
Zadejte slovo nebo slovní spojení:		
Blízkost slov?	☒ Ne ☐ Ano	

● Při vyhledávání podle *data ohlášení* můžete zadat konkrétní datum ve tvaru *RRRRMMDD* (tj. např. "20221118"), nebo rozmezí dat (např. "20221118->20221130").

Prohlížení rejstříků

Vyberte rejstřík k prohlížení:	Názvy ▼	OK Vyčistit formulář
Zadejte heslo k otevření rejstříku:		

Základní nápověda k vyhledávání:

● Nezáleží na tom, zda použijete velká nebo malá písmena. V souladu s ČSN 976030 jsou za samostatná považována písmena č,ř,š,ž, ostatní písmena s diakritikou lze zapisovat i bez diakritiky (tj. zápisem *capek* se vyhledá *capek* i *čápek*, ale nikoli *čapek*). Cizí ženská příjmení je třeba zadávat v původní podobě, tj. bez koncovky "-ová".

● *Všechny údaje* zahrnují slova z názvu, jména autorů a dalších původců, místo vydání, nakladatele, rok vydání, klíčová slova (předmět dokumentu). Slova se zapisují vedle sebe bez ohledu na druh údaje. Pro vyhledávání podle dalších údajů (např. ISBN / ISMN / ISSN, kód země vydání, kód jazyka atd.) si můžete vybrat z nabídky v menu.

● Pro krácení (zleva i zprava) se používá znak ? nebo * (např. zadáním *geolog?* se vyhledají záznamy, které obsahují slova *geolog*, *geologie*, *geological*, *geologický* atd.). Znak ? slouží i jako zástupný znak, např. pro nalezení slov v různých pravopisech (*pre?ident* vyhledá jak záznamy se slovem *president*, tak *prezident*). Při vyhledávání je možno také použít logické operátory AND, OR a NOT. Označením *Ano* pro *Blízkost slov?* se vyhledají pouze záznamy, kde jsou zadaná slova vedle sebe v příslušném pořadí.

Obr. 5: ISN – Ohlášené knihy a hudebniny

České knihovny postupně digitalizují své knihovní fondy s cílem zachovat je pro budoucí generace a zpřístupnit je odborné i široké veřejnosti. Soustředí se na digitalizaci domácí vydavatelské produkce. Digitalizované knihy a časopisy chráněné autorským právem ovšem nelze zpřístupnit bez souhlasu autora. Doba autorské ochrany je 70 let od smrti autora, až poté mohou být volně přístupné a lze je prohlížet online zdarma. Proto vznikl projekt **DNNT (díla nedostupná na trhu)**, jehož cílem je zpřístupnit veřejnosti pomocí online služby vzdáleného přístupu podstatnou část starší české vydavatelské produkce, která není k dispozici na běžném knižním trhu.

Národní knihovna ČR proto uzavřela s kolektivními správci Dilia a OOA-S kolektivní licenční smlouvu, která umožňuje zpřístupnění děl nedostupných na trhu. Služba DNNT otvírá studentům, pedagogům, vědcům i nejširší veřejnosti široké možnosti využití kulturního a vědeckého dědictví minulosti. DNNT jsou digitalizované knihy, časopisy a noviny vydané na území České republiky před více než 20 lety, u kterých ještě nevypršela autorská práva (70 let od smrti autora), nejsou běžně dostupné na trhu a jsou zahrnuty v Seznamu děl nedostupných na trhu (Seznam DNNT).

Pokud autor nesouhlasí se zpřístupněním svých děl v digitální podobě, může v Seznamu DNNT zakázat zpřístupnění svých děl. Za zpřístupnění DNNT se platí licenční poplatek, který je hrazen ze státního rozpočtu. Kolektivní správci rozdělují získané finanční prostředky autorům v závislosti na užití jejich děl. Přístup k DNNT nezasahuje do ekonomických zájmů nakladatelů a knihkupců, ale současně přináší autorům další zhodnocení dříve vydaných děl a podporuje vznik nových.

Čtenář má online vzdálený přístup k plným textům knih a časopisů prostřednictvím několika digitálních knihoven. Tyto texty může pouze číst, není povoleno jejich kopírování. Služba je poskytována bezplatně. Službu DNNT mohou využívat registrovaní čtenáři těch knihoven, které na poskytování služby DNNT uzavřely smlouvu s Národní knihovnou ČR.

3.2 Knihovny.cz

Portál Knihovny.cz na adrese <https://www.knihovny.cz/> poskytuje jednotný přístup ke službám českých a moravských knihoven a umožňuje prohledávat katalogy všech zapojených knihoven z jediného vyhledávacího řádku. Portál má zajistit jednoduché a komplexní zpřístupnění informačních zdrojů a služeb knihoven se zaměřením převážně na uživatele knihoven. Postupně jsou do portálu začleňovány jednotlivé katalogy knihoven a databáze. Lze pomocí něho hledat nejen knihy a periodika, ale také články, normy ČSN či české patenty. Nabízí i odborné a vědecké licencované publikace ze zahraničí. Uživatelé tak nemusí postupně prohledávat celou řadu různých zdrojů s rozdílnými vyhledávacími systémy.

Portál umožňuje uživatelům knihoven spravovat si vlastní účet, aniž by se museli přihlašovat do katalogu příslušné lokální knihovny. Uživatelé mají možnost najít na portálu i seznamy doporučené četby. Provozovatelé usilují o to, aby uživatelé mohli provádět tytéž úkony, které umožňují systémy jednotlivých knihoven. U některých zapojených knihoven je možné hledat také v plných textech elektronických dokumentů. Myšlenka vytvoření centrálního portálu navazuje na již existující Souborný katalog ČR a Jednotnou informační bránu, přináší však nové funkcionality, které nebylo možné do těchto systémů začlenit.

Portál nabízí knihovnám možnost umístit na jejich webové stránky vyhledávací řádek Knihovny.cz. Pokud čtenáři nenajdou hledaný dokument v dané knihovně, mohou s pomocí vloženého vyhledávacího okna zjistit, zda je k dispozici v knihovnách zapojených do portálu Knihovny.cz. Knihovny též mohou do portálu výběrově vkládat pozvánky na zajímavé akce, které pořádají. Populární je také **sekce E-knihy, nabízející uživatelům volně dostupné elektronické knihy ke stažení**. Přednastaveno je základní vyhledávání elektronických knih od 2 producentů, Městské knihovny v Praze a Nakladatelství MUNIPRESS. Pomocí filtru lze výběr rozšířit nebo zúžit a vybranou množinu publikací libovolně upravovat podle mnoha různých kritérií.

Obr. 6: Zobrazení vyhledávacího řádku Knihovny.cz na webu

3.3 Digitální knihovny a repozitáře

Digitální knihovna je integrovaný systém zahrnující soubor elektronických informačních zdrojů a služeb, které umožňují získávání, zpracovávání, vyhledávání a využívání informací v tomto systému uložených. Digitální knihovny jsou zpřístupňovány prostřednictvím počítačových sítí a jejich účelem je poskytnout uživatelům možnost jednotného přístupu k digitálním nebo digitalizovaným dokumentům, případně i k sekundárním informacím o tištěných primárních zdrojích uložených ve fondu knihovny. Pro elektronické uchovávání a zpřístupňování digitálního obsahu slouží repozitáře.

V současné době digitalizuje své fondy stále větší množství knihoven. Většina z nich používá pro uchovávání a vyhledávání digitalizovaných dokumentů systém **Kramérius**, jehož prostřednictvím nabízí přístup k digitálním dokumentům i Národní knihovna (**NDK – Národní digitální knihovna**). Program Kramérius vznikl v roce 2003 po povodních, během kterých bylo zničeno mnoho historických dokumentů. Ve snaze o nápravu byly pak mikrofilmovány nebo digitalizovány desítky tisíc titulů, které měly nahradit ty zničené nebo poškozené. Forma zpřístupnění dokumentů je různá. Dokumenty podléhající ochraně na základě autorského zákona mohou být zpřístupněny v elektronické podobě pouze registrovaným uživatelům na zabezpečených počítačích v dané knihovně. Volně přístupné mohou být až po uplynutí 70 let od smrti autora, pak je lze prohlížet online zdarma. Kromě monografií si uživatel může přečíst i periodika z přelomu 19. a 20. století.

Obecně mohou být digitální knihovny a repozitáře národní, které obvykle obsahují kulturní dědictví dané země. Často bývají institucionální a jsou spojeny s nějakou odbornou institucí. Většinou slouží pro ukládání elektronických dokumentů, jež v této instituci vznikly nebo k ní mají nějaký vztah. Existují také předmětové repozitáře zaměřené na vybraný obor. Zajímavým informačním zdrojem je **Národní úložiště šedé literatury – NUŠL** na adrese <https://nusi.cz/>. Jedná se o digitální repozitář budovaný Národní technickou knihovnou, který se zaměřuje na archivaci, dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování šedé literatury. Kromě možnosti vyhledání dokumentů obsahuje také informace o jejich umístění a dostupnosti.

V oblasti vzdělávání je hodnotným počinem archiv **Theses.cz** na <https://theses.cz/> obsahující vysokoškolské kvalifikační práce (bakalářské, diplomové, dizertační). Přispívají do něj všechny veřejné vysoké školy v České republice a důležitou součástí služby je i antiplagiátorský systém, který slouží k odhalování plagiátů při psaní odborných textů. Pro žáky a studenty (i když spíše základních a středních škol) je vhodná **digitální e-knihovna Městské knihovny v Praze** obsahující plné texty elektronických e-knih. Větší část tvoří zdigitalizovaná díla klasiků, ale nalezneme zde i novější díla, k nimž má knihovna pořízeny licence nebo je získala zdarma. Knihy lze stahovat ve formátu PDF i do čteček e-knih ve formátech ePub nebo PRC.

3.4 Hodnoticí portály

Na webu se nachází řada on-line zdrojů (včetně sociálních sítí a internetových portálů) obsahujících informace o knihách a dalších typech dokumentů, které slouží k hodnocení atraktivity dokumentů u čtenářů. Mezi nejznámější patří **Databáze knih** na <https://www.databazeknih.cz/>. Jedná se o jeden z nejrozšířenějších portálů s informacemi o knihách, recenzemi, hodnoceními, žebříčky a názory čtenářů. Také nabízí e-knihy zdarma ke stažení a spolupracuje s antikvariátem **Restorio** (<https://www.restorio.cz/>) zaměřujícím se na prodej použitých knih.

Podobným portálem je **Československá bibliografická databáze** na <https://www.cbdb.cz/>, která nyní funguje pod jménem **Booxy**. Je zaměřený na knihy, autory a recenze. Hlavní funkcí je sloužit jako databáze knih, kde uživatelé mohou vyhledávat tituly a autory, číst a psát recenze a diskutovat o literatuře. Portál nabízí informace o českých i zahraničních titulech, elektronické knihy i online antikvariát (Booxy Market). Uživatelé si zde mohou vést vlastní knihovny, hodnotit knihy a zapojit se do diskuzí, což z ní dělá komunitní platformu pro milovníky knih.

Na webu i sociálních sítích naleznete množství blogů, účtů a platforem zaměřených na recenze a hodnocení knih z hlediska jejich obsahu i umělecké podoby. Tyto informační zdroje se neustále proměňují, takže je třeba je průběžně sledovat. Vždy záleží i na zaměření dané knihovny, jiné zdroje sleduje knihovnice z dětského oddělení (např. Nejlepší knihy dětem na <https://www.nejlepsiknihydetem.cz/>), jiné knihovník z vědecké knihovny.

4 E-KNIHY

4.1 E-knihy v knihovnách

Elektronické knihy mají řadu definic, v minulosti se pod tímto pojmem rozuměla jakákoliv kniha, která nebyla tištěná. Dnes již rozlišujeme elektronické dokumenty na pevném (hmotném) nosiči (např. CD, DVD), zdigitalizované tištěné dokumenty a různé pre-printy. Pojmem e-kniha je myšlena kniha v digitální podobě vytvořená v různých formátech, mající vlastní identifikátor (ISBN) a vydávaná nezávisle na tištěné verzi, byť většinou vychází společně s ní.

Inovace v oblasti elektronického publikování ovlivnily samozřejmě také knihovny, které rychle začlenily e-knihy do knihovních fondů. Souběžně s tím došlo v roce 2015 k úpravě katalogizačních pravidel umožňující jejich řádné zkatalogizování, aby byly v katalogu pro uživatele snadno dohledatelné. Mezinárodní katalogizační pravidla RDA (Resource Description and Access) používají u nás všechny knihovny, které přispívají svými záznamy do Souborného katalogu ČR. E-knihy se podle nich v katalogizačním záznamu specifikují ve vybraných polích, které určují fyzickou/digitální podobu díla a přesné termíny a zkratky pro typ média a nosiče, které jsou potom v katalogizačním záznamu použité.

V samotném katalogu pak často mívají e-knihy vlastní sekci, například pod názvem e-výpůjčky nebo elektronické zdroje. Lze je ale hledat i v souborném katalogu, který bývá většinou uzpůsoben, aby při zadání názvu knihy s přídavkem e-kniha našel konkrétní titul v elektronické podobě. Výpůjčky u e-knih začaly nabízet nejdříve univerzitní knihovny, ovšem elektronická kopie dokumentu byla přístupná pouze na počítačích v budově knihovny. Nemožnost vzdáleného přístupu pochopitelně ubírala dané službě na lákavosti u potencionálních zájemců, kteří ji nakonec využívali jen pokud se nemohli k dokumentu dostat jinou cestou. S rozvojem technologií a také s pokročilejšími možnostmi ochrany elektronického dokumentu nemusejí již být čtenáři fyzicky v budově knihovny. Ta jim pouze poskytuje přístupové údaje a čtenáři si mohou e-knihy číst na vlastních zařízeních.

Přesto je šíření e-knih stále doprovázeno různými omezeními. Mezi největší patří jejich neukotvenost v právním řádu, a to jak z hlediska nakladatelů, tak z hlediska knihoven. Stále přetrvává určitá neochota nakladatelů poskytovat knihovnám své e-knihy, částečně kvůli nutnosti zajištění dobře zpracovaných licenčních smluv s autory, ve kterých nakladatelé mnohdy nemají jasnou definici digitálního šíření. Největší obavu ovšem nakladatelé mají z prolomení zabezpečení knihoven a zneužití jejich digitálního obsahu, s čímž je spojená ztráta zisku pro nakladatele. Proto se mnoho nakladatelů snaží zajišťovat půjčování e-booků prostřednictvím vlastních platforem.

Knihovny na to reagují vylepšováním technologického zajištění e-výpůjček a stále fungují jako konečný zprostředkovatel. Důvodem pro nakladatele k poskytnutí přístupu

knihovnám a spolupráci s nimi bývá silná pozice knihoven jakožto instituce spojené s tradicí půjčování knih, ale i perspektiva získání nových zákazníků. Knihovny současně slouží jako informační a školicí centrum pro uživatele. Pro úspěšnou implementaci e-knih do knihoven je důležité, aby knihovny pořádaly akce, besedy, semináře a kurzy, na nichž své uživatele seznamují s novými typy služeb (totéž platí u audioknih). Díky domluvě mezi nakladateli a knihovnami bylo možné přejít z prezenčního půjčování e-booků k dalším způsobům výpůjček (půjčení přímo se čtecím zařízením, zpřístupnění na internetu nebo off-line přístup, kdy si uživatel stáhne e-knihu do vlastního zařízení).

Každá knihovna může individuálně uzavřít smlouvy s vybranými producenty e-knih. Pro aktuální přehled je třeba sledovat webové stránky knihoven i vydavatelů, neboť prostředí v oblasti elektronického publikování je velmi proměnlivé a dochází v něm k častým změnám. Platí, že knihovny nemají v zásadě větší problém s přijetím a zavedením elektronických výpůjček. Největší překážkou je stále fakt, že o samotném zavedení e-výpůjček většinou rozhodují vydavatelé, kteří určují a vytvářejí vlastní modely půjčování, které by pro ně byly ekonomicky i provozně únosné.

Tyto výpůjční modely si provozují sami nakladatelé nebo poskytovatelé, zájemce o e-knihu si ji pak vypůjčí přes přístup udělený mu knihovnou, která si konkrétní databázi předplatí. Celý proces se však odehrává mimo systém knihovny, která je opět pouze určitým mezičlánkem. Tento model se u nás v zásadě uchytil a velké množství knihoven dnes právě formou přístupu do předplacených databází e-knihy nabízí. Inspirací jim byly bezpochyby zahraniční databáze typu DiViBib, eBooks-Library, Springer, ProQuest Ebook Central (dříve Ebrary), EBSCO a další.

Kromě licencovaných elektronických knih s placeným přístupem se ale lze k těmto dokumentům dostat prostřednictvím různých nezávislých projektů, které zprostředkovávají kolekce knih v elektronické podobě bezplatně. K největším světovým vydavatelům elektronických knih patří v současné době společnosti Springer, Elsevier, John Wiley&Sons, Taylor&Francis, Oxford University Press a další. Tato vydavatelství své tituly rovněž zpřístupňují, a to na svých dobře známých platformách, které zahrnují obvykle také elektronické časopisy a další zdroje.

4.2 Významné zdroje e-knih

Klíčovým producentem volně dostupných elektronických knih v ČR je **Městská knihovna v Praze**. Publikace nabízí nejen prostřednictvím e-knihovny na svém webu, ale e-knihy zdarma od ní najdou čtenáři například také na webu Databazeknih.cz přes lištu E-knihy zdarma. S knihovnami také úzce spolupracoval eReading.cz, dnešní Palmknihy, díky němuž se půjčování e-knih v českých knihovnách postupně rozvíjelo a mnohonásobně se navýšil počet knihoven, které tuto službu svým uživatelům začaly nabízet. Zajímavý je web Masarykovy univerzity Munispace s produkcí Nakladatelství MUNIPRESS. Vydavatelství Grada svou produkci nabízí přes Bookport, významní

prodejci e-knih jsou také tradiční on-line knihkupectví jako Kosmas.cz, Knihcentrum.cz, Martinus.cz nebo Flexibooks. **Situace na trhu s e-knihami je však dynamická a neustále se vyvíjí, stejně jako technologie ke čtení a formáty e-knih.**

V předchozí kapitole zmíněný portál Knihovny.cz nabízí uživatelům volně dostupné elektronické knihy ke stažení. Na hlavní stránce stačí rozkliknout sekci E-knihy a uživatel se dostane do jednoduchého vyhledávacího prostředí. Provozovatel portálu, Moravská zemská knihovna v Brně, automaticky přednastavila vyhledávání e-knih od 2 producentů – Městské knihovny v Praze Palmknih. Pomocí filtru vlevo *Upřesnit hledání* lze výběr rozšířit nebo zúžit. Pomocí filtrů lze vybranou množinu publikací libovolně upravovat podle mnoha různých kritérií.

Nakladatelství MUNIPRESS shromažďuje informace o všech elektronických knihách vydaných v rámci Masarykovy univerzity, web Munispace tyto záznamy zpřístupňuje a umožňuje v nich fulltextově vyhledávat. Na zveřejňování plných textů knih se přitom podílejí i jiné digitální knihovny. U každé publikace je záložka *Ke stažení*, v níž se mohou nacházet různé formáty příslušné e-knihy. U dalších producentů bývá přístup složitější, neboť **je nutná registrace v příslušné knihovně**, která má s producentem uzavřenou smlouvu.

V soukromé sféře je nutné zmínit online knihovnu **BOOKPORT** (<https://www.bookport.cz/>), která nabízí tisíce elektronických titulů od beletrie přes populárně-naučnou až ke odborné literatuře. Služba je vytvořena na míru pro český trh a na území ČR a Slovenska je rozsáhlým zdrojem elektronických knih se stálým přístupem. Výchozí jazyk titulů je čeština – jedná se o knihy tuzemských autorů i o překladové zahraniční publikace.

5 AUDIOKNIHY

5.1 Historie audioknih

Audioknihy jsou zvukové záznamy mluveného slova (textu knihy, povídky, příběhu, odborného nebo učebního textu, divadelní hry apod.). Zvukové knihy mají na rozdíl od elektronických knih dlouhou tradici a jsou součástí knižního trhu a knihoven již od poloviny 20. století. V poslední době ovšem dochází k dynamickému rozvoji tohoto druhu dokumentu a audioknihy se stávají mnohem rozšířenější a oblíbenější. Zvláště vývoj a změny v typech nosičů staví vydavatele i knihovny před nové výzvy. Za relativně krátkou dobu se povedlo posunout vývoj od kotoučových magnetofonů přes zvukovou knihu na kazetách či kompaktních discích (CD, DVD) až k novodobým formátům typu MP3.

Zvukové knihy přitom sloužily v USA už ve 30. letech 20. století jako pomůcka pro nevidomé. V rámci projektů se nahrávaly tištěné knihy do zvukové podoby na tehdy dostupné nosiče a tyto nahrávky fungovaly hlavně jako edukační prostředek pro nevidomé děti. Daly se ovšem půjčit i v hudebních odděleních vybraných knihoven. Důležitým prostředkem pro rozvoj audionahrávek byl rozhlas, kde se daly poslouchat zdramatizované texty nebo četba na pokračování. Inovace v podobě gramofonových desek našla využití především u hudebních nahrávek, neboť k záznamu delší sekvence mluveného slova neměly dostatečnou kapacitu.

První záznamy mluveného slova zahrnovaly zábavná vystoupení, politické projevy a reportáže ze sportovních utkání. Ve Velké Británii a Spojených státech vznikaly první nahrávky nezkrácených románů jako částečná reakce na návrat vojáků z války, kteří utrpěli zranění očí a nebyli schopni číst tehdy ne příliš rozšířené Braillovo písmo. Zájem široké veřejnosti o nahrávky knih se zvýšil v momentě, kdy se audioknihy začaly objevovat v knihovnách a knihkupectvích. Samotný pojem audiokniha se ale etabloval až po roce 1994, kdy ho definovala americká Asociace vydavatelů zvuku/audioknih (Audio Publishers Association).

Od roku 2002 už audioknihy nejsou závislé na fyzickém nosiči a jsou k dispozici na internetu nebo v knihovnách v digitálních formátech. Právě masové rozšíření internetu bylo jedním z nejvýznamnějších impulzů pro znovuoobnovený zájem o mluvené slovo. Digitální formát totiž méně zatěžuje zákazníka, který si nemusí kupovat či půjčovat nosič. Audioknihy se stávají beznosičovými díky zvýšené oblibě poslechu na chytrých telefonech, tabletech nebo čtečkách knih a uživatelé nemusí vlastnit speciální přístroj pro přehrávání. Velkou výhodou pro dnešní posluchače je i možnost spojení se do komunit na diskusních fórech či sociálních sítích, které pak současně mohou sloužit jako jakási reflexe a zpětná vazba pro tvůrce.

5.2 Audioknihy v knihovnách

Mluvené slovo se v knihovnách objevovalo nejprve ve spojení s potřebami pro nevidomé čtenáře. Již v roce 1923 byla v Praze na Klárově při zaopatřovacím a zaměstnávacím ústavu pro nevidomé otevřena první veřejná slepecká knihovna, o kterou se zasloužil nevidomý hudební skladatel Karel Emanuel Macan. V průběhu druhé poloviny 20. století se dostupnost audioknih neustále zlepšovala a především v 90. letech 20. století se začaly objevovat specializovaná oddělení ve veřejných knihovnách, která slouží nejen handicapovaným čtenářům, ale svůj fond audionahrávek poskytuje i zdravým čtenářům.

Fondy zvukových dokumentů jsou stejně jako e-bookové viditelné v knižním katalogu. Některé knihovny rozdělují své katalogy podle typu dokumentu, čímž mají uživatelé jednodušší přístup k zvukovým dokumentům nebo elektronickým zdrojům. Ideální je, mohou-li vyhledávat přímo v databázi obsahující jen audioknihy nebo e-knihy. Vyhledávání audioknih v hlavním souborném katalogu knihoven je samozřejmě možné, uživatel je však nucen pracovat s více záznamy.

K snadnějšímu vyhledání audioknih pomáhají i katalogizační pravidla RDA, které pomocí svých polí specifikují fyzický (nebo digitální) typ nosiče. Konkrétně se do pole 300 uvádí fyzický nosič, díky čemuž pak uživatel vidí, zda se jedná o CD nebo MP3, další pole 338 jej zkratkami upřesňuje. Pro zápis audioknih do katalogu nicméně platí prakticky stejná pravidla jako u tištěných knih či e-knih, jen jsou doplněny o zvláštní pole 245\$c pro interpreta četby.

S přechodem do on-line prostoru se uživatelé snaží najít bezplatnou cestu k dílu. Stejně jako tomu bylo a stále je u hudby a filmů, je tomu tak i u audioknih nebo elektronických knih. Místo nelegálního stahování je tu možnost registrace do knihovny, která za uživatele tituly v audioknižní podobě zakoupí a ti si je pak mohou legální cestou půjčit a poslechnout. Tímto způsobem čtenáři zároveň dávají najevo svůj souhlas s principy autorských práv a práce audioknižních nakladatelů nepřichází vniveč. Největší vydavatelé audioknih u nás jsou Albatros Media, Radioservis jako součást Českého rozhlasu (soustředí se zejména na klasickou literaturu), nedávno zkrachovalý Bontonland a nejznámější Supraphon, který u nás působí od roku 1932, ale hudebním vydavatelstvím se stal až roku 1961.

Právní ošetření prodeje a půjčování audioknih je nicméně stále silně nevyhovující. Může se stát, že pokud se k audioknize zájemce dostane, její dostupnost může být časově omezená, hudba v záznamu může být ztlumená nebo vystřižená, případně chybí důležité údaje o tvůrčím týmu. Do knihoven přesto dnes míří velké procento prodaných audioknih. Knihovny patří mezi jejich největší odběratele, jsou díky tomu poměrně stálým zdrojem příjmu pro vydavatele audioknih a přispívají tím k rozvoji a stabilizaci audioknižního trhu.

SHRNUTÍ STUDIJNÍHO TEXTU

Studijní text *Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů* se v první části věnuje českému knižnímu trhu a představuje jeho jednotlivé složky. Podrobněji jsou popsány nejdůležitější části knižního trhu, tedy nakladatelství, knižní distributor a knihkupectví. V další kapitole text nabízí možnosti a informační zdroje, jejichž prostřednictvím lze sledovat nakladatelskou produkci. Dokument předává základní vědomosti o správném vyhledávání informací z knižního trhu a z vydavatelského prostoru. Charakterizuje základní identifikátory (ISBN, ISMN, ISSN) a vysvětluje pravidla jejich přidělování a používání.

V druhé kapitole *Nakladatelé* autor nejdříve uvádí hlavní ocenění, která mohou dostat nakladatelé či autoři. Ceny mohou být státní i soukromé a týkají se obsahové i estetické podoby dokumentů. Většina z nich je spojena s finanční odměnou, některá nabízejí svým nositelům možnost publikovat své dílo. V následující nejrozsáhlejší části studijního textu autor představuje významná česká i zahraniční nakladatelství a odkazuje na jejich webové stránky. Jednotlivé stručné medailonky pomohou v orientaci na trhu. Student na jejich základě získá přehled o nejznámějších nakladatelstvích a měl by být schopen popsat jejich produkci. Na závěr kapitoly představuje bibliodiverzitu a její hlavní myšlenky.

Třetí kapitola představuje základní informační zdroje potřebné pro získání informací o vydaných titulech. V dnešní informacemi zahlcené době je znalost těchto zdrojů velmi důležitá a schopnost vyhledat relevantní informace patří mezi klíčové dovednosti v mnoha oborech. Pro orientaci na knižním trhu a při vyhledávání jednotlivých nakladatelů a jejich produkce autor primárně doporučuje katalogy a databáze Národní knihovny ČR. Ta zpřístupňuje na svém webu Souborný katalog ČR (SKC), který ve své bázi soustřeďuje údaje o dokumentech ve fondech českých knihoven a dalších kulturních institucí. Dále svůj on-line katalog Národní knihovny (NKC) a celou řadu dalších snadno dostupných databází.

Následující dvě kapitoly se stručně věnují elektronickým knihám a audioknihám. Popisují aktuální situaci v oblasti vydávání e-knih a zvukových knih a jejich nabídky v knihovnách v ČR. Situace na trhu s e-knihami je však velmi dynamická a neustále se vyvíjí, stejně jako technologie ke čtení a formáty e-knih. Vzhledem k tomuto faktu nelze z důvodů zastarávání informačních zdrojů vytvořit ucelený přehled zdrojů, spíše lze jen zmínit ty hlavní a doporučit čtenářům pravidelné vzdělávání a sledování trendů a novinek v této oblasti. Kromě v textu zmiňovaných velkých centrálních projektů je nutné sledovat i jednotlivé menší zdroje, které přináší množství cenných (často třeba regionálních) informací a dokumentů.

LITERATURA

DILHOFOVÁ, Adéla. *Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů*. Ostrava: Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2019.

CHOLASTOVÁ, Barbora. *Situace e-knih a audioknih v českých knihovnách*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2021.

Identifikatory.cz – Národní centrum ISSN [online]. Praha: Národní technická knihovna. Dostupné z: <https://identifikatory.cz/cs/sluzby/nc-issn/>

ISN – Ohlášené knihy a hudebniny. [online]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=nkok

Katalogy a databáze Národní knihovny ČR [online]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=base-list

Knihovny.cz [online]. 2025 [cit. 2025-12-11]. Dostupné z: <https://www.knihovny.cz/>

MACHÁTOVÁ, Martina. *Orientace v základních elektronických informačních zdrojích: učební text pro kurzy profesní kvalifikace knihovník dle Národní soustavy kvalifikací* [online]. Brno: Moravská zemská knihovna, 2016 [cit. 2025-12-11]. Dostupné z: https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/03_orientace_v_eiz_05_min.pdf

NAK – Adresář nakladatelů v ČR. [online]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=nak

NUŠL: Národní úložiště šedé literatury [online]. 2025 [cit. 2025-12-11]. Dostupné z: <https://nusl.cz/>

O. K. Ohlášené knihy. [online]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/web/ok.htm>

Svaz českých knihkupců a nakladatelů [online]. 2009–2017 [cit. 2025-12-11]. Dostupné z: <https://www.sckn.cz/>

Theses.cz: Vysokoškolské kvalifikační práce [online]. 2025 [cit. 2025-12-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/>

Zpráva o českém knižním trhu 2023/2024 [online]. Praha: Svaz českých knihkupců a nakladatelů, 2025 [cit. 2025-12-11]. ISBN 978-80-908778-5-6. Dostupné z: <https://www.sckn.cz/zpravy-o-ceskem-kniznim-trhu/>

Název: Orientace na knižním trhu a v produkci ostatních informačních zdrojů

Autor: Mgr. Martin Žížala

Počet stran: 37